

Заклучение

Загрижена за собственото си оцеляване, ромската общност в България години след 1989 г. насам продължава да се капсулира. Безсъмнение в наши дни тя е не само най-консервативната, но и най-изостаналата в сравнение с всички останали общности, съставляващи единната българска нация, консервирана в лоното на омагьосания кръг на раждането, израстването, възпроизводството и смъртта.

От опита, който е натрупан за последните години става ясно, че без да се задействат вътрешно-общностните ресурси за развитие, масовият български ром ще остане затворен в собствената си социокултурна среда, ще стои настрана от единния икономически ритъм на останалите български граждани и ще продължава да се отделя от „модерния свят“ на неромите.

Резултатите от изследването недвусмислено показват, че общността, в лицето на нейната първопроходческа интелигенция, има вътрешния ресурс да излезе от патриархалния си сън, да се превърне в социалнодинамичен елемент и да се включи много по-активно в изграждането на стопанската структура на младата ни демокрация. Пак от практиката обаче е видно, че само с писане на стратегии, програми и планове, промените няма как да станат. Особено, когато те се правят за отчитане на поети задължения и без участието на представители на ромската общност.

В това отношение държавното ни управление изпусна изключително важния момент на първоначалното въодушевление на най-видните представители на ромската интелигенция, които с много всеотдайност подготвиха т.нар. „Рамкова програма за равноправно интегриране на ромите в българското общество“. Програмата тогава стана достояние на всички ромски граждански организации, които я припознаха като своята програма и я предложиха на Министерския съвет за приемане. Това се случи през април 1999 г., когато всички роми, в това число и интелигентната част от нея, повярваха в добрите намерения на управляващите. Години по-късно, в наши дни, когато Програмата с малки изключения, си остана само едно добро намерение, общността отново е разделена, интелигенцията ѝ – обезсърчена и обезверена, а обществото като цяло - все по-неприемащо ромската си общност.

Независимо от това обаче ромите първопроходци доказаха както на себе си, така и на своята общност, че при наличието на определени условия те са в състояние да поемат отговорност и да поведат ромите към издигане на статуса и обединение с обществото. А ромският глас за ликвидиране на сегрегацията в образованието стана една от най-значимите идеи на първопроходците след 1989 г., която не само че не губи популярност във времето, но събира все по-вече и по-вече съидейници както сред ромската общност, така и сред мнозинството.

Както вече имахме възможност да посочим обхватността на направения анализ и изводите, които следват от него, се отнасят до идеалния тип на въпросния феномен, който в действителността не съществува в «чист» вид и винаги в някаква степен се отклонява от концептуалния модел. Независимо от това обаче проучването доказва, че първопроходецът е реално съществуващо явление, което при определени условия може да развие необходимите характеристики и да се приближи максимално до идеалния за него тип.

Едновременно с това, проучването показва ясно убеждението на, практически всички изследвани лица, че ромите трябва да учат и да усвояват съвременни професии. Това оборва тезата, че ромите не искат да учат и дава надежда, че първо-